

практика : монографія / М.В. Тарасюк. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 548 с.

3. Сердюк О.Д. Теорія та практика менеджменту : навч. посіб. / Сердюк О.Д. – К. : Професіонал, 2004. – 432 с.

4. Овсепян Д.С. Управленческий учет и контроллинг в системе управления промышленным предприятием : дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / Давид Самвелович Овсепян. – М., 2006. – 146 с.

5. Васенев К. Анализ информационных потоков промышленного предприятия в контроллинге / К. Васенев // Управление компанией. – 2006. – № 3. – С. 40-44.

6. Каверина О.Д. Управленческий учет: системы, методы, процедуры / О.Д. Каверина. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 352 с.

7. Садовников В.И. Потоки информации в системах управления / В.И. Садовников, П.Л. Эпштейн. – М. : Энергия, 1973. – 240 с.

8. Гончаренко Н.Г. Требования к созданию информационных потоков закрытой системы / Н.Г. Гончаренко // Логистика: проблемы и решения. – 2009. – № 1(20). – С. 52-56.

УДК 334.722

Сороківська О.А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту у виробничій сфері
Тернопільський національний технічний університет імені І. Пулюя
Турська Н.В.,
к.е.н., старший інспектор відділу міжнародних зв'язків
Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. Сьогодні вітчизняна економіка впевнено переходить на інноваційний шлях розвитку. Одним із стратегічних ресурсів інноваційного розвитку є мале підприємництво. Саме цей економічний сектор здатний забезпечити результативне освоєння технологічних, ресурсних, кадрових, маркетингових інновацій, оскільки малий бізнес є одночасно і виробником, і споживачем інноваційної продукції. Тому проблема забезпечення достатнього рівня економічної безпеки та формування сприятливих умов для інноваційного розвитку підприємств малого бізнесу на сьогодні вимагає адекватного та своєчасного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти інноваційного розвитку малого бізнесу комплексно висвітлено у працях провідних вітчизняних науковців Б.М. Андрушківа, Ю.Я. Вовка, І.Ю. Крамар [1], Ю.О. Лазаренко [2], І.Є. Шайдюка, Ю.І. Черкасової [3], М.О. Тонюка [4] та ін. У цих працях досліджено особливості застосування інноваційних способів розвитку малого підприємництва, розглянуто інноваційно-комплексні шляхи активізації виробничо-технологічного потенціалу малих підприємств. Проте на сьогодні досі залишаються невивченими окремі аспекти впливу загроз та формування можливостей інноваційного розвитку малих підприємств, недостатньо повно висвітлено основні підходи до забезпечення економічної безпеки малого бізнесу.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо вирішення проблем та окреслення перспектив забезпечення економічної безпеки малих промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на велику кількість визначень поняття «економічна безпека», вважаємо за доцільне доповнити їх із позицій визначення економічної безпеки інноваційної діяльності малого бізнесу.

Важливо виокремити три складових такого визначення. Перша складова поєднує поняття економічної безпеки малого бізнесу з ключовими сферами його діяльності. Тому, з позицій функціонального підходу, під економічною безпекою інноваційної діяльності малого бізнесу пропонуємо розуміти стан захищеності стратегічних інтересів суб'єкта господарювання, в основі діяльності якого лежить процес виробництва інтелектуальної продукції (ноу-хау, нові технології, винаходи та інша науково-технічна продукція), від загроз на макро-, мезо- та макрорівнях, протягом

періоду послідовної реалізації усіх стадій інноваційного процесу. Ступінь захищеності пропонуємо визначати шляхом порівняння адекватності методів та засобів захисту наявним або потенційно можливим негативним впливам, дослідженням ефективності заходів організаційного, правового, соціально-економічного, інженерно-технічного характеру, які розробляються внутрішньою системою менеджменту підприємства або зовнішніми спеціалізованими структурами, основною функцією яких є забезпечення економічної безпеки інноваційної діяльності.

Із позицій інституційного підходу до забезпечення економічної безпеки інноваційної діяльності малого бізнесу, доцільно визначати рівень її ефективності через результативність діяльності системи правоохоронних та юридичних інституцій, регулюючих органів влади, функціональних служб, спеціальних підрозділів та відділів, які забезпечують захист інноваційної діяльності, інноваційного процесу та інноваційного продукту від загроз на макро-, мезо- та макрорівнях.

Третій підхід носить назву «ресурсного підходу» та передбачає процес оцінювання ресурсного потенціалу забезпечення економічної безпеки інноваційного розвитку малого бізнесу. Стратегія забезпечення достатнього рівня економічної безпеки у малому бізнесі залежить не лише від можливості формування ресурсного потенціалу окремих суб'єктів господарювання, але й від технологічних передумов ефективного їх використання. Україна сьогодні займає далеко не лідируючі позиції на світових ринках високотехнологічної продукції. І внесок малого бізнесу у підвищення рівня науково-технологічної безпеки України є досить низьким.

Результати проведеного дослідження підприємств малого бізнесу Тернопільської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей (табл. 1) довели, що більшість підприємств (84,3%) є інноваційно неактивними.

Таблиця 1

Показники інноваційної активності малих підприємств України у 2011 році*

Показники інноваційної активності	Кількісні характеристики	
	Одиниць	У % до загальної кількості
Загальна кількість обстежених підприємств	30987	100
У тому числі:		
- інноваційно неактивні підприємства	26122	84,3
- підприємства з інноваційною активністю, з них:	4865	15,7
1) підприємства з технологічними інноваціями, а саме:	2827	58,1
- з продуктовими інноваціями;	577	20,4
з процесовими інноваціями;	882	31,2
- з продуктовими та процесовими інноваціями;	1122	39,7
- з продовжуваною або перерваною інноваційною діяльністю	246	8,7
2) підприємства тільки з маркетинговими та/або організаційними інноваціями (нетехнологічна інновація)	2038	41,9

* Джерело: Сформовано та проаналізовано авторами за даними [5]

Причинами такого пасивного стану в більшості випадків є недостатнє фінансове забезпечення, значний рівень ризику та відсутність підтримки з боку органів місцевого самоврядування. Хоча фінансова підтримка не завжди є визначальним фактором успішного здійснення інноваційної діяльності. Для прикладу, малий бізнес у США та країнах Євросоюзу створює до 50% інноваційної продукції, при цьому зазначені підприємства потребують не більш, ніж 5-10 % від обсягу коштів, що витрачаються на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи [6].

Підприємства з інноваційною активністю найчастіше впроваджують технологічні інновації (58,1 випадки зі 100). У більшості випадків ці інновації стосуються продуктових або процесових інноваційних змін.

Малі промислові підприємства України мають неоднорідну структуру за видами інноваційних витрат (табл. 2, рис. 1).

Таблиця 2

Структура малих промислових підприємств України за видами інноваційних витрат*

Показники	Рік						Відхилення у % до загальної кількості	
	2009		2010		2011		2010/2009	2011/2010
	Одиниць	У % до загальної кількості	Одиниць	У % до загальної кількості	Одиниць	У % до загальної кількості		
Всього малих підприємств	345754	100	378656	100	417856	100	-	-
Кількість малих підприємств, що займалися інноваційною діяльністю:	19362	5,6	23477	6,2	27996	6,7	0,6	0,5
У тому числі витрачали кошти на:								
- дослідження та розробки	1801	9,3	1972	8,4	2268	8,1	-0,9	-0,3
- придбання нових технологій	368	1,9	493	2,1	644	2,3	0,2	0,2
- виробниче проектування, підготовка виробництва нових продуктів	2517	13	4015	17,1	5067	18,1	4,1	1
- придбання обладнання та інших основних засобів	11017	56,9	12255	52,2	14110	50,4	-4,7	-1,8
- маркетинг та реклама	813	4,2	822	3,5	1064	3,8	-0,7	0,3
- інші	2846	14,7	3921	16,7	2968	10,6	2	-6,1

* Джерело : Досліджено авторами за даними [7].

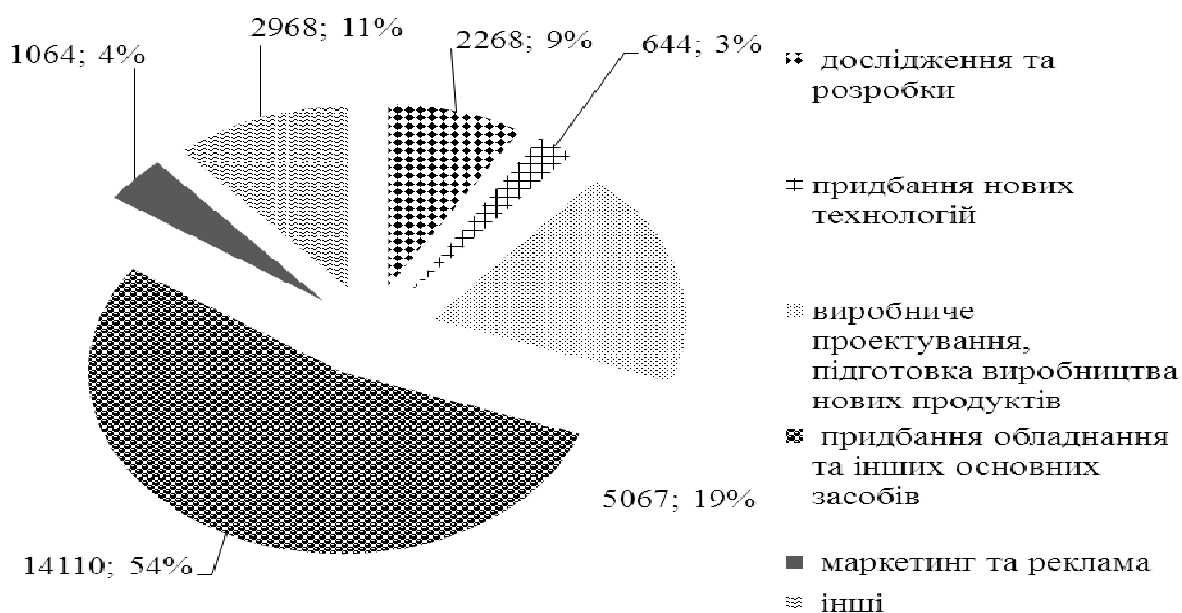


Рис. 1. Структура малих промислових підприємств України за видами інноваційних витрат у 2011 році

(кількість малих промислових підприємств; відсоток у загальній кількості малих промислових підприємств)

* Джерело : Досліджено авторами за даними [7].

Найбільшу питому вагу у 2011 році мали підприємства, що спрямовували інноваційні витрати на придбання обладнання та інших основних засобів (50,4%), а також виробниче проектування та підготовка виробництва нових продуктів (18,1%). У динаміці 2010 – 2011 років спостерігаємо зміни в структурі інноваційних витрат за кількістю малих промислових підприємств. Так, можемо констатувати зниження питомої ваги проведених досліджень та розробок, придбання обладнання та основних засобів, а також інших інноваційних вкладень. Незначне зростання питомої ваги мало місце при здійсненні витрат на маркетинг та рекламу, придбанні нових технологій.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, забезпечення достатнього рівня економічної безпеки підприємств малого бізнесу в значній мірі залежить від напрямків та форм здійснення інноваційних витрат. Проте основною проблемою в інноваційній сфері залишається низька сприйнятливність малого бізнесу до інновацій, що обмежує зростання продуктивності праці, зниження енергоємності виробництва, не створює підґрунтя для модернізації та структурної перебудови економіки, не забезпечує її якісного оновлення.

Отже, виокремимо основні проблеми забезпечення економічної безпеки інноваційного розвитку малого бізнесу:

- неопрацьованість законодавства як з питань забезпечення інноваційного розвитку малого бізнесу зокрема, так і підприємництва в цілому;
- значний податковий тиск, що змушує малі підприємства приховувати фінансові ресурси, які можуть бути спрямовані на розвиток інноваційної діяльності;
- недостатня фінансово-кредитна і майнова підтримка розвитку інноваційної діяльності малих промислових підприємств;
- обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення процесів ефективного інноваційного розвитку;
- недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для системи забезпечення економічної безпеки інноваційного розвитку малого бізнесу.

Великі сподівання вітчизняні теоретики і практики покладають на ефективну реалізацію «Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [8], у якій декларовано активізацію інноваційних процесів, повноцінне використання потенціалу науки в процесі технологічної модернізації економіки.

Підґрунтям подальших наукових розробок у цій сфері можуть бути дослідження щодо комплексності інноваційної діяльності малого бізнесу та визначення методів активізації систем захисту підприємницької діяльності.

Література

1. Інноваційно-комплексні шляхи розвитку малого підприємництва : монографія / Б.М. Андрушків, Ю.Я. Вовк, І.Ю. Крамар та інші. – Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2011. – 340 с.
2. Лазаренко Ю. О. Інноваційна активність підприємства як економічна категорія / Ю. О. Лазаренко // Стратегія економічного розвитку України: зб. наук. праць. – Вип. 26–27. – К. : КНЕУ, 2010. – С. 40–48.
3. Шайдюк І. Є. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності малих підприємств в Україні / Шайдюк І. Є., Черкасова Ю. І. // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (3). – Том 2. – С. 357-362.
4. Тонюк М.О. Інноваційна активність суб'єктів малого бізнесу / М.О. Тонюк [Електронний ресурс] / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Режим доступу: <http://www.kneu.edu.ua/userfiles/Tonyuk.rtf.doc>.
5. Матеріали науково-практичного семінару «Розвиток малого бізнесу в регіонах України» [Електронний ресурс] / Український союз промисловців і підприємців. – Режим доступу: <http://www.uspp.org.ua>.
6. Science, technology and innovation in Europe. – Luxembourg, 2011. – 164 p.
7. Статистичний звіт розвитку малого бізнесу в регіонах України [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Щодо першочергових заходів з активізації інноваційної діяльності в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/654>.